

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ГРУПОВОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ

Барановська Олена Володимирівна,
к.п.н., старший науковий співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ

Вступ. Розвиток дистанційного та змішаного навчання в умовах пандемії 2020-21 років та в сучасних реаліях воєнного часу закономірно вплинув на пріоритети розвитку шкільної освіти, що дало поштовх до постійної трансформації педагогічних технологій та моделей навчання. Одним із таких пріоритетних напрямів розвитку сучасної освіти була і залишається індивідуалізація та диференціація навчання. Труднощі їх реалізації в початковій школі наразі полягають в постійній адаптації до реалій війни та міксуванні різних моделей навчання.

Мета роботи. Визначити дидактичні можливості групової роботи учнів в початкових класах в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в реаліях воєнного часу; окреслити можливості індивідуалізації за змішаного навчання.

Матеріали та методи. Теоретичний аналіз філософської, психологічної та педагогічної наукової літератури, вивчення нормативно-правових документів у сфері освіти, словників, енциклопедій, досвіду роботи педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів України; анкетування, спостереження, усне опитування, методи статистичної обробки експериментальних даних; теоретичні методи.

Результати та обговорення. Організація змішаного та дистанційного навчання у початковій школі в нестабільному соціальному середовищі ґрунтується на напрацьованій базі чинних документів про дистанційне навчання та міжнародній практиці з цього напрямку. Головним зрушенням в чинних документах про дистанційне та змішане навчання є прописана

необхідність створювати умови для забезпечення повноцінної участі всіх учасників навчального процесу, у тому числі – батьків та дітей з особливими освітніми потребами. Реалії війни зробили неможливим продовження навчання та ефективного закінчення навчального року для мільйонів дітей, які пережили значне психологічне і фізичне навантаження та існують в новій системі соціальних взаємозв'язків. Враховуючи значну нерівність у можливостях доступу учнів до дистанційного, змішаного та очного навчання, зростає актуальність диференціації навчання, особливо в початковій школі. Життя поставило нас в умови, в яких надважливими є нові вимоги до навчання: гнучкість, адаптивність, зворотний зв'язок, швидке реагування на зміни в соціальному середовищі, співпраця з психологічними та медичними установами в суміжних сферах. Практика показала, що саме змішана форма навчання є ефективною і необхідною в складних обставинах життя через свою адаптивність та гнучкість. Крім того, ця форма навчання спроможна реалізувати дидактичні можливості індивідуалізації та диференціації навчання в початковій школі, де індивідуальний підхід до дитини має пріоритетне значення. Науковці виокремлюють такі *переваги* дистанційного (змішаного) навчання: зміна можливостей індивідуалізації навчання в дистанційному форматі; можливість швидкої діагностики та обробки інформації в цифровому форматі; різноманітність наочних об'єктів, моделей в електронному форматі. Його недоліками відзначаються: труднощі обробки неформалізованої інформації; формалізація дидактичних ситуацій; відсутність живого спілкування [1–3]. Але головною перевагою змішаного навчання в умовах війни є його *варіативність*. Аналіз літератури свідчить, що поняття «варіативність» застосовується у різних ланках освітнього процесу: варіативність як принцип навчання; варіативний навчальний компонент, варіативні підручники та програми у змісті освіти; варіативні заклади освіти тощо [4–5]. Педагогічний енциклопедичний словник вважає варіативність одним з основоположних принципів і напрямів розвитку сучасної освіти й дає його визначення таким чином: наслідок усвідомлення державою, суспільством

подолання уніфікації та одноманітності; результат реалізації принципу і політики розвитку варіативності освіти (здатність системи освіти надати учням різноманітність повноцінних, якісно специфічних і привабливих варіантів освітніх траєкторій, спектр можливостей (усвідомленого і адекватного запитам учнів) вибору такої траєкторії) [6]. Напрямок варіативності програм і підручників прогресивне досягнення останніх десятиріч, яке дозволяє реалізувати можливості диференціації навчання. Диференціація навчання як форма врахування індивідуальних особливостей учнів у процесі навчання на основі їх поділу на характерні типологічні групи за різними показниками була і залишається одним з ключових напрямів модернізації школи. Реалізація особистісно орієнтованої парадигми освіти, врахування здібностей, схильностей та інтересів дитини є основними передумовами диференціації навчання (В. Кизенко, П. Сікорський та ін.) [7].

Особлива увага в умовах змішаного навчання приділяється розвитку *групової форми навчання*, яка вирішує низку проблем у часи ізоляції і навчання вдома. Саме ця форма поєднує в собі особливості індивідуальної роботи та має можливості зворотного зв'язку та соціальної взаємодії дитини. Аналіз даної проблеми показав, що групова навчальна діяльність учнів забезпечує умови для формування позитивної мотивації учіння школярів (О. Барановська, В. Кизенко, В. Паламарчук, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Савченко, О. Ярошенко та ін). *Групова робота має низку значних переваг*: висока результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь; формування уміння співпрацювати, розвиток соціальних почуттів; позитивна мотивація, розвиток гуманних стосунків між дітьми; формування вмінь планування, контролю, взаємоконтролю, рефлексії тощо [8–10]. Саме групова робота набуває актуальності в сучасному світі, і змішане навчання не стає винятком. Одним з відомих авторів *концепції групової навчальної діяльності* в Україні є О. Ярошенко [11]. В її основі лежить вивчення діяльності малих груп людей, закономірностей групової динаміки; сформульовано сутність групового навчання як складника цілісної системи пізнавальної діяльності учнів; положення про малу навчальну групу як єдиний

суб'єкт учіння, самостійну навчальну одиницю шкільного класу; зміст, форми і засоби навчання школярів у складі малих груп; сукупність психолого педагогічних, організаційно-методичних умов започаткування і здійснення групового навчання. Автор акцентує на тому, що саме для групової навчальної діяльності спілкування є невід'ємною умовою і результатом освітнього процесу. Навчання в складі малих груп створює умови для задоволення однієї з важливих природних потреб людини – потреби у спілкуванні, вираженні думки в зовнішній мові, наданні й одержанні допомоги однокласників, що є вкрай актуально в умовах обмеженого спілкування внаслідок важких соціальних обставин.

Навчання в складі малих груп створює умови для поєднання потреб вираження індивідуальності дитини та задоволення однієї з важливої її потреби у спілкуванні, вираженні думки в зовнішній мові, наданні й одержанні допомоги однокласників. За змішаного навчання існуючі різновиди форм навчання трансформуються за допомогою використання комп'ютерних технологій. Активно впроваджується модель «Ротація станцій», де практикується дві-три-чотири станції: робота зі вчителем; робота он-лайн; станція роботи над колективним проектом; станція індивідуальної роботи. Критерії поділу учнів на групи можуть бути різними: мотивація; готовність до уроку; успішність виконання завдань; наявність прогалин у знаннях; психологічна сумісність тощо. Навчання в моделі «Ротація станцій» дає певні можливості. *Станція роботи з учителем* дозволяє організувати ефективний зворотний зв'язок із учнем, врахувати його індивідуальні можливості, моніторити наявні проблеми та прогалини у навчанні. *Робота на станції он лайн навчання* сприяє розвитку навичок самостійної роботи, навичок роботі в групі, вміння працювати у віртуальному просторі, формування інформаційної компетентності, дозволяє просуватися в індивідуальному темпі. *Станція проектної роботи* дає можливість застосування отриманих знань і умінь, формувати дослідницькі вміння, працювати в міні-групах, освоювати інтерактивні форми взаємодії [12–13]. Адаптація існуючих форм навчальної

діяльності учнів під електронний формат має широкі перспективи: шкільна екскурсія може бути здійснена у віртуальному форматі (існує он-лайн доступ до провідних музеїв світу, театрів та виставок); дискусії, дидактичні ігри різних типів, проблемно-пошукові узагальнювальні ігри ефективні у віртуальному просторі.

Висновки. Вікові особливості учнів початкової школи диктують вибір відповідних форм навчальної діяльності, які наразі мають адаптуватися під змішаний формат та розвивати наскрізні вміння та ключові компетентності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Барановська, О. В. Змішане навчання: нові форми взаємодії. Методичні рекомендації. – Київ: «Фенікс», 2021. – 64 с.

2. Шелестова, Л. В. Змішане навчання у початковій школі. Методичні рекомендації. – Київ: «Фенікс», 2021.

3. Барановська О. В. Особливості змішаного навчання в початковій школі // VIII Міжнародна науково-практична конференція «Topical issues of modern science, society and education» 26-28 лютого 2022 р., Kharkiv, Ukraine. 2022. Pp. 405-410.

4. Барановська О. В. Варіативність форм диференційованого навчання // Біологія і хімія в школі . – 2011. – № 4 (86). – С. 26–29.

5. Матишак М. В. Варіативність організаційних форм навчальної діяльності учнів 6-7 річного віку: Дисс. ... канд. пед. наук. – Івано-Франківськ, 2008. – 217 с.

6. Педагогічний словник / За ред. дійсн. чл. АПН України Ярмаченка М.Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – С. 467–468.

7. Дидактичні засади диференціації навчання в основній школі: монографія / [авт. кол.: В. І. Кизенко, Г. О. Васьківська, С. П. Бондар й ін.]; за наук. ред. В. І. Кизенка. – Педагогічна думка, 2012. – 216 с.

8. Барановська О. В. Впровадження сучасних форм організації навчального процесу в умовах профільного навчання / Директор школи, ліцею,

гімназії. – 2008. – № 5. – С. 44–47.

9. Барановська О. В. Дидактичні підходи до проблеми форм навчання в профільній школі / Профільне навчання: теорія і практика / Інститут педагогіки АПН України; Гімназія № 290 м. Києва / наук. ред. Л. А. Липова. – К.: ВВП «Компас», 2007. – 192 с. – С. 35–45 (Співавт. Прутас. А. В., Грищенко О. В.).

10. Барановська О. В. Форми навчання в профільній школі / Біологія і хімія в школі. – 2007. – № 4. – С. 38–41.

11. Ярошенко О. Г. Педагогічні основи групової навчальної діяльності школярів (на матеріалі вивчення хімії). Дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01, 13.00.02. – К., 1998. – 360 с.

12. Барановська О. В. Індивідуалізація та диференціація навчання як засіб компенсації освітніх втрат учнів початкової школи / Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол.; голов. ред. – О. М. Топузов]. – 2022. Вип. 29. – С. 14–23.

13. Барановська О. В. Дидактичні умови організації освітнього процесу в початковій школі в умовах воєнного стану // Modern research in world science. Proceedings of the 12th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Lviv, Ukraine. 2023. Pp. 418-422.

15. Барановська О. В. Особливості форм організації навчальної діяльності учнів початкових класів в умовах змішаного навчання // Topical issues of modern science, society and education. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kharkiv, Ukraine. 2021. Pp. 404-410.